

УДК 355.01:316.422:351.746.1(470+477)

ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГІБРИДНОГО СВІТУ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

В. П. Горбулін, Д. В. Дубов

Україна та світ перебувають у складному процесі переоцінки нового світоустрою, що сформувався навколо системних порушень РФ міжнародного права. Переоцінка потребує чіткого осмислення характеру гібридних війн, генези їх формування у РФ, самого майбутнього РФ та тих безпекових імперативів, які впливатимуть на нову модель національної безпеки України. Останнє визначає мету – дослідити трансформації, обумовлені гібридним характером світу та виклики, які такі зміни висувають до України.

В результаті дослідження автори дійшли висновку, що хоча жертвою гібридної агресії РФ могла стати будь-яка з держав пострадянського простору, однак лише Україна відповідала важливим для РФ критеріям потенційної жертви атаки. Відзначається, що російська концепція гібридних війн є викривленою концепцією «розумної сили». Визначено основні тренди, під впливом яких має формуватися нова модель системи національної безпеки: гібридні війни і надалі будуть постійними супутниками світового співтовариства; гнучкість та динамічність гібридного методу війни обумовлює необхідність побудови гнучкої системи національної безпеки; «слабка» держава провокує агресора на агресію; розвідувальні та контррозвідувальні зусилля мають стати ключовим механізмом боротьби проти гібридних загроз; потрібно переосмислити значення недержавного сектору в питаннях забезпечення національної безпеки; нова концепція системи національної безпеки має будуватися на засадах забезпечення згуртованості держави всередині.

Ключові слова: гібридна війна, гібридний світ, трансформації, система національної безпеки, Російська Федерація, Україна.

Horbulin Volodymyr, Dubov Dmytro

THE TRANSFORMATIONAL POTENTIAL OF THE HYBRID WORLD:
CHALLENGES FOR UKRAINE

Ukraine and the world are experiencing the complex process of reappraisal of a new world order that has been formed around the systemic violations of international law by the Russian Federation. Reappraisal requires a clear understanding of the nature of hybrid wars, the history of their formation in the Russian Federation, the future of the Russian Federation, and the imperatives that will influence a new model of Ukraine's national security. The latter defines the purpose of the article which is to explore the transformations contingent upon the hybrid nature of the world and the challenges these changes pose to Ukraine.

As a result of the study, the authors conclude that, although any of the post-Soviet states could have become the victim of a hybrid aggression by the Russian Federation, but only Ukraine met a number of important criteria as a victim of such an attack. The authors suggested that the Russian concept of hybrid wars is a distorted concept

Горбулін Володимир Павлович – доктор технічних наук, професор, академік НАН України, директор Національного інституту стратегічних досліджень

Дубов Дмитро Володимирович – доктор політичних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу інформаційної безпеки та розвитку інформаційного суспільства Національного інституту стратегічних досліджень

of «smart power». The study defines the major trends under the influence of which a new model of the national security system should be formed: hybrid wars will further remain permanent companions of the international community; flexibility and dynamism of the hybrid method of waging war necessitates the creation of a flexible national security system; a «weak state» instigates the aggressor to the attack; intelligence and counterintelligence efforts should become the key mechanism of countering hybrid threats; the role of the private sector in ensuring national security should be reconsidered; a new concept of the national security system should be based on ensuring a greater cohesion of the state.

Keywords: hybrid war, hybrid world, transformation, national security system, Russian Federation, Ukraine.

Переосмислюючи концепції «миру» та «війни»

Сьогодні Україна перебуває у вкрай складній ситуації переоцінки/переосмислення всієї концепції національної безпеки, що безпосередньо викликано агресією Росії. Слід визнати, що з аналогічною проблемою стикається не лише наша країна, але й увесь демократичний світ, оскільки до останнього моменту не в змозі повністю прийняти нову реальність, яка виникла в результаті російсько-української гібридної війни як «жорсткої» квінтесенції переформування всієї системи міжнародних відносин.

Ключова новела цієї нової реальності полягає в тому, що Мир та Війна більше не є окремими метафізичними станами міжнародного буття – вони взаємно перетинаються, діалектично трансформуючись та переходячи один в одного. Більше того, «мир» та «війна» як єдині цілісні концепції втрачають свій сенс – усі гравці перманентно перебувають в обох станах. Сам же гібридний конфлікт більше немає сенсу розглядати як щось відірване від реалій класичних війни та миру – його агресивна форма, застосована Росією стосовно України, лише констатувала появу гібридного світу, який де-факто означає наявність перманентної війни низької інтенсивності на множині майданчиків з різним рівнем взаємопроникнення та взаємопереходу між ними.

Значене визначає мету статті – дослідити трансформації, обумовлені гібридним характером світу, та виклики, зумовлені такими змінами для України.

Умовно ми маємо декілька хоча і паралельних, але взаємопов'язаних «потоків», на яких постійно розгортається гібридний конфлікт – власне військовий (з відносно класичними зіткненнями регулярних збройних сил, однак із використанням і некласичних збройних угруповань – приватних/воєнізованих (парамілітарних) груп на кшталт партизанів чи добровольців, відпускників та казаків тощо), дипломатичний, культурний, інформаційний, економічний – до енергетичного включно (принаймні доти, доки енергоресурси контролюються обмеженим числом гравців). На кожному з них протистояння має різний ступінь інтенсивності, однак загалом усі вони – так чи інакше – підпорядковані єдиному задуму та єдиному координуючому центру.

Ці потоки можуть існувати як паралельно, так і концентруватись (зливатися) на підтримці одного з них. При цьому задіяність військового потоку може свідчити про те, що всі інші механізми виявилися неефективними та, з певного моменту, підпорядковані саме йому.

Організація ефективної відповіді в таких умовах не є питанням ситуативних, разових рішень, але формуванням стану «перманентної пильності» для ефективної відповіді на виклики «тліючого» конфлікту (коли сторони де-факто перебувають у стані постійного конфлікту, але без формального оголошення війни один одному).

Світове співтовариство досі намагається переконати себе (прикриваючись для цього формалізованими критеріями визначення стану війни) в тому, що мир (як певий стан відсутності війни) все ще існує, хоча це й не так. Тому ми цілком погоджуємось із М. Панною (*Mihaela Pană*), яка констатує: «Поняття «гібридність» розповсюджується на інші аспекти організації та розуміння воюючих сторін. Підступна жорстокість, постійна імпровізація та незвичайна організаційна адаптивність виділятимуть цю форму війни. Таким чином, гібридна війна може тривати майже безкінечно» [2]. А фактично – вже триває.

Безумовно, ми не можемо ігнорувати реальність того, що новий гібридний світ (або «нова норма», як його тепер подекуди називають [8]) сформувався не в останню чергу після агресії РФ проти України (хоча контури цієї нової реальності були помітні значно раніше).

Дискутоване питання на рівні політиків та експертів – чи могла ситуація реалізуватись інакше та чи міг старий світ «не зламатись». Нам видається, що за того рівня розвитку глобальних процесів, насамперед у західному сегменті світоустрою, а також через те, як на них наклалися трансформації у Росії, подібне розгортання подій – багато в чому логічний наслідок. Постійно поглиблювана дисфункціональність світової системи та перетворення її з фактично існуючої на формально існуючу (по суті, можна говорити про те, що істотна кількість світових держав переключено зрозуміли тривалий період післявоєнного миру, «забувши», що цей мир став можливим лише завдяки постійній готовності його захистити силою зброї, у т.ч. ядерної) привели до сприятливої ситуації, за якої Росії вдалося реалізувати свою стратегію геополітичного реваншу [11].

Похідне питання, яке більшою мірою цікавить саме українських експертів, – чи обов'язково цілєю цієї агресії мала стати саме Україна? Швидше за все, однозначної відповіді на це питання немає, тим більше, що історія не оперує умовним способом. Однак можна стверджувати: процеси геополітичного реваншу, запущені Росією, навіть за відсутності необхідного для цього ресурсу, повинні були рано чи пізно знайти вихід, у т.ч. в зовнішній агресії як логічному результаті подібної політики.

Проблема швидше в іншому: Україна була своєрідною «ідеальною жертвою», яку РФ довго готувала до цієї ролі (економічно, інформаційно, розвалюючи систему державного управління, сектор безпеки та оборони). Крім того, Україна має для Росії і яскраво виражене «сакральне» значення – схоже, що кремлівські керівники сприйняли ідеї З. Бжезінського про «Велику шахівницю» значно серйозніше, ніж навіть сам американський геополітик (достатньо згадати, що саме ця тема проходила лейтмотивом кризів першу половину кандидатської дисертації В. Путіна).

Однак «ідеальність жертви» є й досить умовним фактором – як справедливо відзначає І. Панейт, «неправильно спланований бюджет, нереалістична військова доктрина, без прогнозів та адекватних стратегій, у сукупності із застарілими технологіями та озброєннями – ідеальні параметри для невдачі у разі гібридної загрози» [3]. Складно заперечувати, що за всіма цими параметрами станом на початок 2014 року Україна мала більш ніж проблемні показники. «Слабка держава – це пріоритетна ціль для гібридної війни. Слабка держава характеризується відсутністю сильних інститутів, вороже налаштованими до держави громадянами, економічною залежністю від потенційного противника, який легко корумпує її на найвищому рівні – рівні прийняття стратегічних рішень», зазначає М. Нааг (*Mihai Marcel Neag*) [4]. І на пострадянському просторі чимало інших держав, які так чи інакше відповідають схожим критеріям. Тому на запитання щодо того, чи могла це бути інша держава, загалом можна дати позитивну відповідь.

Однак із позицій реальних можливостей Росії проектувати свою силу поза безпосередніми державно-територіальними кордонами це могла бути лише країна ближнього зарубіжжя. Ця атака мала бути одночасно публічно значущою (показавши всім, що «ми так можемо!») і практично вагомою – знищити на початковому етапі будь-які спроби колишніх «молодших братів» (а фактично, крізь призму кремлівського сприйняття, – васалів-напівколоній) претендувати на статус регіональних лідерів. Якщо розглядати ситуацію в цьому ключі, то слід розуміти, що майже жодна з пострадянських держав, крім України, не відповідала цим двом параметрам одночасно. Водночас це не має сприяти самозаспокійливому настрою деяких дослідників гібридної війни (наприклад [5]),

що операція в Криму була повністю унікальною і не може повторитися в іншому місці. Думати так – означає безвідповідально поставитися до безпеки своєї країни в нових реаліях гібридного світу.

Чи зупиниться Росія на цьому? Сумнівно, адже великі геополітичні процеси мають яскраво виражений характер цунамі – захоплюючи все на своєму шляху і змушуючи рухатись у певному напрямку (в т.ч. – ініціатора такого «цунамі»), примушуючи «хвіст виляти собакою». Заяви деяких американських генералів про те, що вірогідність масштабної війни між США та Росією (чи Китаєм) вельми висока і що такий конфлікт буде швидким та кривавим, підтверджують цю тезу [9].

Це прекрасно розуміють і всі потенційні учасники такого конфлікту, тому гібридний метод агресії в найближчі роки залишиться важливим механізмом ініціювання конфліктів, які не будуть призводити до повномасштабних війн, але при цьому сприятимуть досягненню аналогічних цілей. А це означає, що від ефективності осмислення суті гібридної війни та пошуку відповіді на неї залежить національна безпека майже всіх держав.

Між тим боротьба із сучасною гібридною війною, яка об'єднує в собі класичну, нерегулярну та терористичну складову, не може бути зведена виключно до боротьби із повстанцями – вона потребує куди більшої та масштабнішої відповіді у багатьох сферах [3].

Слід розуміти, що важливою особливістю гібридного методу агресії є те, що «він перебуває на півшляху до можливості виникнення повноцінного [міждержавного] конфлікту» [6]. Американський дослідник Д. Рауг (*David L. Raugh*) пояснює цю ідею так: міждержавні конфлікти, незважаючи на їх деструктивний потенціал для всіх учасників, все ж залишаються менш очікуваними/вірогідними. На противагу цьому недержавні конфлікти (які реалізуються невеликими групами з використанням терору, пропаганди, ручної зброї) мають менші наслідки, але й істотно більшу вірогідність виникнення. Гібридні ж конфлікти – це етап переходу від недержавних до міждержавних конфліктів, коли конвенційні та іррегулярні сили використовуються для перехоплення ініціативи у опонента та паралізації його діяльності, але офіційно держави все ще не задіяні [6].

Досі не однозначним залишається питання про те, як визначати (і чи потрібно це взагалі) різні фази гібридної війни. Наприклад, на думку Ф. Хоффмана (*Frank G. Hoffman*), «оперативна стратегема гібридної війни полягає у початку іррегулярних бойових дій – іррегулярні сили збільшують свої спроможності за допомогою конвенційної зброї. Ця ситуація створює новий рівень жорстокості шляхом

змішування фанатизму іррегулярних бойових дій з воєнним потенціалом» [7]. Дійсно, ми спостерігаємо таку логіку розгортання конфлікту як в Криму, так і на Донбасі – однак питання, чи стане це постійною складовою такого роду конфліктів, залишається відкритим.

Щоправда, про останнє свідчать і спроби відшукати приклади гібридних конфліктів у минулому, особливо серед тих, в які було залучено СРСР. До певної міри можна погодитися, що тактика гібридної війни, яка використовується Росією проти України, в чомусь схожа на війну у В'єтнамі, де В'єтконг у тісній співпраці з армією Північного В'єтнаму вів «змішану війну» (термін запропонований Т. Хубером (*Thomas Huber*) [9]. Під змішаною війною розуміють розширену війну, яка включає в себе конвенційні та неконвенційні компоненти, що діють під єдиним командуванням). Показово, що багато в чому це «єдине командування» (так само, як зараз у «ДНР/ЛНР») здійснюється за безпосереднього керівництва російських «військових радників».

Так само багато знайомого (стосовно подій в Україні) можна побачити в процитованому далі тексті про допомогу, що була надана СРСР Національному фронту звільнення Південного В'єтнаму (В'єтконгу): «За даними МЗС СРСР, Радянським Союзом у 1961–1965 рр. через ДРВ Національному фронту звільнення Південного В'єтнаму були надані у вигляді безкоштовної допомоги 130 безвідкатних гармат та мінометів, 1,4 тис. кулеметів, 54,5 тис. одиниць стрілецької зброї та боезапасів до них. Причому до 1965 року СРСР надавав допомогу Півдню, поставляючи трофейну німецьку зброю. І це не враховуючи економічної допомоги, що надавалася Радянським Союзом безпосередньо Північному В'єтнаму» [12, 78].

Сьогодні Росія пішла навіть далі, надаючи бойовикам на сході України танки, бронетехніку та ППО, що призвело і до трагедії з малайзійським Боїнгом МН17. Однак, як і у випадку з Північним В'єтнамом, в першу чергу поставлялася зброя, що підлягала списанню, а подекуди – ще із запасів другої половини 1940-х років.

Цікавою, але при цьому суперечливою є ідея про те, що гібридна війна – це «дешева» війна. Складно не погодитися, що загалом ведення гібридного конфлікту має обходитись бенефіціарові дешевше, ніж масштабний прямиий конфлікт [6]. Однак це твердження вельми дискусійне з огляду на ті втрати, з якими зіткнулась Росія в умовах розв'язаної гібридної агресії. З одного боку, дійсно, формальні видатки на «гуманітарну допомогу» сепаратистам на сході України відносно невеликі. З іншого – непрямі видатки (поставки зброї, набоїв, неконтрольованих засобів, наслідки від введення санкцій) вельми чутливі для Росії без отримання однозначного бажаного результату.

Гібридна війна а-ля росси: спотворюючи концепцію «розумної сили»

Усе викладене вище стосовно розуміння концепції гібридної війни органічно доповнює те, як до цієї концепції прийшла Росія. Опрацьований за останні два роки обсяг знань про конкретні механізми та форми здійснення гібридної агресії дозволяє зробити важливий висновок, який може мати для нас стратегічне значення: незважаючи на начебто регресію російської військової доктрини до практик дій у період холодної війни, сьогодні вона перебуває у стані масштабного «транзиту». Водночас, як і багато що в Росії, основа цього транзиту – від одного запозичення у Заходу до іншого. І відбувається він із так само традиційним російським «колоритом».

У цьому транзиті можна виділити як мінімум два періоди.

Перший – перші 10 років правління В. Путіна. Тоді політика геополітичного реваншу будувалася на спробі діяти деякою подобою до концепції «м'якої сили» Дж. Ная, тобто здійснювати «м'який» тиск та корегувати курс держав із зони своїх інтересів невійськовими методами. Проблема в тому, що якщо США та Захід могли запропонувати світу позитивний порядок денний, то Росія спромоглася продукувати лише певні симулякри. Концепція цивілізованого розвитку на основі базових прав людини в російському прочитанні виродилася в постмодерний симулякр «руського мира». Ідея неурядових організацій, які діють у межах конструктивістського підходу, – в традиційних для російських спецслужб квазіструктурах «прикриття» для роботи шпигунів та агентів впливу. І так – за всім спектром. Постійно порушуючи базову ідею «м'якої сили» – привабливість, Росія (очікувано) не змогла досягти бажаного результату.

Другий етап розпочався у другій декаді «нульових». Уже наприкінці 2010 р. США побачили обмеження можливостей суто «м'якого» підходу. Внаслідок цього сформувався запит на нову концепцію, якою стала «розумна» сила – синергетичне поєднання «м'якої» та «жорсткої» (військової) сил держави. Але якщо США зробили основну ставку на розширення партнерства, збільшення кількості прихильників, залучення до діалогу навіть опонентів, то Росія вже традиційно наповнила цю концепцію деструктивом.

У російському розумінні «розумна» сила – це знищення в його чистому, навіть до певної міри рафінованому, розумінні. Якщо «розумну» силу країни Заходу уявляють як досягнення цілей шляхом сили та діалогу/партнерства, то Росія – як досягнення цілей шляхом знищення опонентів будь-якими засобами. Якщо базове наповнення

потребувало розуміння стратегії, то російське – лише блискучої тактики (особливо якщо мета – хаотизація світу).

Концепція гібридної війни стала логічним продовженням такого підходу. Якщо мета – саме знищити опонента (а не переконати його чи примусити відмовитись від негативних намірів), то воювати потрібно відразу на всіх фронтах, домагаючись соціальної деструкції. Саме в межах такого підходу Кремль і посилив насамперед військову складову (програми переозброєння, постійні навчання, яких ставало дедалі більше, збільшення військових бюджетів, ідеологічна військово-патріотична «накачка» свого населення). При цьому так само нарощувалося і все те, що Росія раніше розуміла під «м'якою» силою, – політична та економічна дестабілізація опонентів, захоплення його інформаційного простору, формування груп агентів впливу, введення таких агентів на високі посади у владі. Все це загалом і було підготовкою до того, щоб здійснити кримський сценарій не лише в Криму, а й на всій території України.

Однак практика реалізації окреслила і його межі: він може бути здійснений лише у випадку фактично тотального переважання в усіх сферах, якщо ворог не лише активно не заважає його реалізації, але хоча б не помічає (в ідеалі – навіть активно заперечує) сам факт проведення таких дій стосовно себе. Водночас, кажучи про російське розуміння «розумної» сили, важливо пам'ятати: без використання збройних сил («зелених чоловічків») вона де-факто не може бути реалізована. Тобто військова складова залишається ключовою. Або, як мінімум, її так розуміє російське політичне керівництво та «військово-силове» командування.

Звідси важливий для України висновок: воєнна загроза Росії для України ніколи не зникне. І якщо «м'яка» складова з масштабного деконструювання (політичного, економічного, соціального, інформаційного, гуманітарного) нашої країни раз за разом зазнаватиме невдачі, то вірогідність прямого військового зіткнення тільки зростатиме. І ця загроза є перманентною не лише для України, а й для всього цивілізованого світу.

Майбутнє «стратегічного супротивника»: потенціал негативних трансформацій

Усвідомлення того, що Росія як безпосередньо для України, так і для всього Західного світу є довгостроковим стратегічним супротивником, є хоч і важливим, але вочевидь недостатнім для побудови ефективної стратегії її стримування. Авторитарна модель управління країною комфортна з точки зору консолідації зусиль багатьох гравців в інтересах єдиної цілі, яку визначає лише лідер. Але ж саме це є і проблемою такої моделі: у випадку «зникнення» лідера пригнічені ним процеси

цілком можуть вийти з-під контролю та реалізуватись як певна автономна сутність, перетворюючись з речі в собі у річ для себе.

Крім того, далеко не завжди зрозуміло, як сьогодні російська влада розуміє сама себе і цілі поточного «деструктивного політичного транзиту». За збереження фасадних елементів «суверенної демократії» по-сурковському (авторитарний інститут формально виборних президентів, парламенту, суддів тощо) всі вони нівельовані до суто символічної функції, а єдиною справжньою суб'єктивністю у всій країні володіє лише її нинішній керівник та невелика група наближених осіб, яка періодично корегується відповідно до тих стратегічних завдань, які у певний момент ставить перед собою В. Путін.

Швидше за все, сьогодні російській владі видається, що вона – на піку могутності та що цей новий «Тисячолітній рейх», який вона вибудувала для себе, майже не вразливий для викликів зовнішніх та лише частково вразливий для викликів внутрішніх [13]. З високою часткою ймовірності можна стверджувати, що президентська конституційна більшість у російській Думі, яка з'явилась після парламентських виборів 2016 р., буде використана з метою вирішення принципового для В. Путіна завдання – знайти форму збереження себе у владі на невизначено довгий строк без порушення формальних демократичних норм. Судячи з усього, це реалізовуватиметься через інструмент глобальної управлінської реформи, що повинна організаційно відновити радянську модель управління з практично незмінним лідером на чолі.

Однак та майбутня модель держави, яку буде В. Путін, як і майже все в новому гібридному світі, істотно відрізнятиметься від того ідеалу, який йому зараз уявляється. Швидше за все, основними факторами, що впливають на цю модель, стануть надмірна пропагандистська складова російських медіа (які вже навряд чи зможуть повернутися навіть до мінімальних стандартів журналістики без повного перезавантаження цієї системи, що можливо лише за повного краху російської держави) та надмірний акцент на релігійній складовій.

Останнє, вочевидь, сильно недооцінюється зовнішніми гравцями або сприймається як суто тактична проблема/порядок денний. Але сьогодні можна спостерігати істотне зростання впливу церкви на суто світські процеси, що відбуваються в Росії. З урахуванням того, як саме «православні» бойовики/«казаки» діяли на сході України, а також з огляду на те, що церква постійно нарощує потенціал воєнізованих угруповань (цю загрозову тенденцію ми відзначали [14] ще в 2009 р. і сьогодні вона лише посилюється) з яскраво вираженою релігійною складовою, як саме представники цих угруповань трактували «русский мир» – усе це за певних умов (наприклад, тимчасової хаотизації управлінських процесів унаслідок зміни

керівництва в РФ) може призвести до подальшого посилення позицій церкви та навіть формування в Росії певного аналогу теологічної держави з радикально-фундаменталістською основою. Тим більше, що концепція «русского мира» у своїй основі передбачає саме такий розвиток подій.

І це – лише один з потенційних негативних факторів розвитку ситуації. Не варто забувати і про невирішеність Росією «кавказького питання» – оскільки це вирішення тримається багато в чому на двох стовпах: на тих домовленостях, які так чи інакше були досягнуті між дедалі менше саморефлексуєчим В. Путіним та Р. Кадіровим, який дозволяє собі дедалі більше, а також на спроможності Центру і надалі відкуповуватися (здійснювати системні бюджетні дотації) від цього регіону. Нерозв'язаний «кавказький вузол», і в першу чергу – його внутрішньо російська складова, легко може перерости у нову гібридну війну вже в умовах найменшої дестабілізації політичної (чи економічної) системи держави.

У пошуках нової моделі системи національної безпеки для України

Усе зазначене вище свідчить про декілька важливих трендів, які ми зобов'язані враховувати при формуванні нової моделі системи національної безпеки.

По-перше, гібридні війни і надалі будуть постійними супутниками світового співтовариства на найближчу перспективу. Цей тренд теоретично може бути змінений, якщо розгорнеться дійсно «велика» війна між потужними гравцями (а вірогідність цього поступово зростає), але в такому випадку багато зі стратегічних конструкцій у принципі виявляться вторинними. Однак це не означає, що на такий випадок ми не повинні мати чіткого та зрозумілого плану дій.

По-друге, гнучкість та динамічність гібридного методу війни обумовлює необхідність побудови такої самої гнучкої системи національної безпеки. Класичне довгострокове планування не зникає з порядку денного, але здатність до швидкої та ефективної адаптації до умов, що змінилися, – запорука виживання держави. Слід розуміти, що швидкість реагування на «постійну імпровізацію та незвичайну організаційну адаптивність» суперника стає критично важливим показником. Це цілком може призвести до достатньо серйозних організаційно-управлінських реформ, не всі елементи яких відповідатимуть уявленню про деяку типову демократичну державу.

По-третє, тезу про те, що слабка держава є «червоною ганчіркою» для агресора, слід сприймати зі всією серйозністю. Ефективне бюджетне планування (в т.ч. – військового), здійснення заходів із консолідації нації, переозброєння, забезпечення

економічної стійкості держави в умовах розриву відносин із агресором – усе це постійно має перебувати у фокусі уваги осіб, які приймають рішення. Важливим елементом такого стримування, як уже зазначалося, є добре озброєні структури сектору безпеки та оборони країни, при цьому озброєні саме сучасними інноваційними зразками зброї, що у разі необхідності здатна допомогти компенсувати кількісні показники різниці військових потенціалів України та Росії.

По-четверте, розвідувальні та контррозвідувальні зусилля мають стати одним із ключових механізмів боротьби проти гібридних загроз. Часто поза увагою не лише суспільства, а й державних діячів залишається очевидний, але від того не менш важливий факт: розвідувальні та контррозвідувальні органи мають у межах чинного законодавства чи не найбільш широкую свободу дій, а отже, є найбільш адаптивними державними структурами, що здатні швидко й уникаючи формалізму реагувати на актуальні загрози. Американські дослідники прямо зазначають необхідність не лише більш масштабних вкладень коштів у HUMINT (тобто класичну агентурну розвідку), але й посилення підготовки з цього питання професіоналів і з інших сфер (передусім – дипломатів).

По-п'яте, слід серйозно переосмислити значення недержавного сектору в питаннях забезпечення національної безпеки. Навіть зараз ці структури надзвичайно багато роблять для допомоги державі (як у військовій сфері, так і в багатьох інших, у т.ч. в інформаційній). Однак це співробітництво все ще побудовано на базі консервативного ставлення державних структур до будь-яких зовнішніх гравців, які тією чи іншою мірою намагаються долучитись до реалізації його функцій. Між тим слід визнати, що держава ніколи не зможе бути настільки ж високомобільною та гнучкою у своїх діях, як недержавні структури, що не стримуються формальними бюрократичними правилами та приписами. До речі, використання Росією своїх приватних військових компаній та інших парамілітарних структур (наприклад, козачих об'єднань) на території України певною мірою показало ефективність подібної моделі, а заяви окремих російських військових дозволяють говорити, що цей інструмент розвиватиметься й надалі. Пошук української відповіді на цю загрозу – актуальне завдання вже сьогоднішнього дня.

І, нарешті, по-шосте, нова концепція системи національної безпеки має будуватися з огляду не лише на загальне завдання захисту держави, а й подальшу згуртованість держави всередині, тим самим підвищуючи загальну національну стійкість до гібридних загроз. Реалізація цієї мети без системного підходу до внутрішніх інформаційних та комунікативних практик неможлива, а отже, потребує більш серйозної уваги до практики взаємодії у трикутнику «влада – недержавні гравці – суспільство».

Складно очікувати, що всі ці довгострокові тренди будуть одночасно та оперативно використані при формуванні нової моделі системи національної безпеки. Однак їх розуміння, постійне та чітке артикулювання й методологічна розробленість сприятимуть тому, що потенціал здатності держави протидіяти гібридній загрозі буде постійно зростати. Сьогодні Україна виступає у багатьох сенсах не лише як піонер у питаннях теоретизування проблем протистояння в гібридній війні, а й як вимушений практик, для якого здатність відповісти на гібридну загрозу – не абстрактна перспектива, а реальний виклик сьогодення. І пошук адекватної викликам моделі національної безпеки – запорука ефективної відповіді на нову військово-політичну реальність, причому не лише в локальному, а й у глобальному масштабі.

Список використаних джерел

1. Schmid Muriel. "Peace, peace, they say, when there is no peace" (Jer. 6 :14) Revisiting Salem's Critique of a Western Ideology of Peace // Journal for the Study of Peace and Conflict. – 2014. – P. 59–68.
2. Pană Mihaela. Developing the concept of hybrid war // International Scientific Conference «Strategies XXI». – 2016. – Vol. 2. – P. 72–76.
3. Panait Ion. Research and Science Today, Supplement 3. – Jul. 2015. – University Constantin Brancusi of Tg-Jiu, Romania. – P. 130–141.
4. Neag Mihai Marcel. A new typology of war – the hybrid war // Land Forces Academy Review. – 2016. – Vol. 21 (part 1). – P. 14–20.
5. Ivan Adrian. Hybrid war within the Russian Federation intervention in Ukraine // International Scientific Conference «Strategies XXI». – 2016. – Vol. 1. – P. 197–201.
6. Raugh, David L. Is the Hybrid Threat a True Threat? // Journal of Strategic Security. – 2016. – Vol. 9, no. 2. – P. 1–13. DOI : <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.9.2.1507>
7. Hoffman, Frank G. Conflict in the 21st century : The Rise of Hybrid Wars [Електронний ресурс] / Potomac Institute for Policy Studies. – Arlington, December 2017. – P. 8. – Режим доступу: http://www.potomac institute.org/publications/Potomac_HybridWar_0108.pdf – (дата звернення 28 березня 2015).
8. Kanet Roger E. The failed Western challenge to Russia's revival in Eurasia? // International Politics. – 2015. – Vol. 52. – P. 503–522.
9. Huber Thomas, Compound Wars : The Fatal Knot, Fort Leavenworth. – KS : Command and General Staff College, 1996.
10. Top Army general tells Congress that the military is not ready for a war against Russia and China [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3496292/Top-Army-general-tells-Congress-military-not-ready-large-scale-war-against-Russia-China.html#ixzz4Mby03R2t>
11. Горбулін В. П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу // Стратегічні пріоритети. – 2014. – № 4. – С. 5–12.
12. Россия (СССР) в локальных войнах и военных конфликтах второй половины XX века / под ред. В. А. Золотарева. – М., 2000.
13. Сутінки Імперії. Війна з Україною перетворює Росію на Північну Корею 2.0 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://texty.org.ua/pg/article/Oximets/read/71520/Sutinky_Imperiji_Vijna_z_Ukrajinoju_peretvoruje_Rosiju
14. Большой сосед определился. Что Украине делать дальше? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gazeta.zn.ua/POLITICS/bolshoy_sosed_opredelilsya_chno_ukraine_delat_dalshe.html

References

1. Schmid, Muriel. (2014). «'Peace, peace,' they say, when there is no peace» (Jer. 6 :14) Revisiting Salem's Critique of a Western Ideology of Peace. *Journal for the Study of Peace and Conflict*, 59–68 [in English].
2. Pană, Mihaela. Developing the concept of hybrid war (2016). *International Scientific Conference «Strategies XXI»*, 2,72–76 [in English].
3. Panait, Ion. (July 2015). Research and Science Today, Supplement 3. University Constantin Brancusi of Tg-Jiu, Romania [in English].
4. Neag, Mihai Marcel. (2016). A new typology of war – the hybrid war. *Land Forces Academy Review*, 21 (part 1), 14–20 [in English].
5. Ivan, Adrian. (2016). Hybrid war within the Russian Federation intervention in Ukraine. *International Scientific Conference «Strategies XXI»*, 1, 197–201 [in English].
6. Raugh, David L. (2016). Is the Hybrid Threat a True Threat? *Journal of Strategic Security*, 9 :2, 1–13. DOI : <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.9.2.1507> [in English].
7. Hoffman, Frank G. (December 2017). Conflict in the 21st century : The Rise of Hybrid Wars. Potomac Institute for Policy Studies. Arlington. Retrieved from http://www.potomac institute.org/publications/Potomac_HybridWar_0108.pdf. [in English].
8. Kanet, Roger E. (2015). The failed Western challenge to Russia's revival in Eurasia? *International Politics*, 52, 503–522 [in English].
9. Thomas, Huber. (1996). Compound Wars : The Fatal Knot, Fort Leavenworth. KS : Command and General Staff College [in English].
10. Top Army general tells Congress that the military is not ready for a war against Russia and China. Retrieved from <http://www.dailymail.co.uk/news/article-3496292/Top-Army-general-tells-Congress-military-not-ready-large-scale-war-against-Russia-China.html#ixzz4Mby03R2t> [in English].
11. Gorbulyan, V. (2014). «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу [Hybrid war as key instrument of Russia's geostrategy of revenge]. *Strategichni priorytety – Strategic Priority*, 4, 5–12 [in Ukrainian].
12. Zolotarev, V. A. (Ed.). (2000). Rossyya (SSSR) v lokal'nikh voynakh i voennikh konfliktakh vtoroy poloviny XX veka [Russia (USSR) in local war and military conflict the second half of XX century]. Moscow [in Russian].
13. Sutinky Imperiyi. Viyna z Ukrainoyu peretvoruyue Rosiyu na Pivnichnu Koreyu 2.0. [Twilight of Empire. War with Ukraine converts Russia on the North Korea 2.0.] Retrieved from http://texty.org.ua/pg/article/Oximets/read/71520/Sutinky_Imperiji_Vijna_z_Ukrajinoju_peretvoruje_Rosiju [in Ukrainian].
14. Bol'shoy sosed opredelysya. Chto Ukrayne delat' dal'she? [Big neighbor decided. What Ukraine must do next?]. *Zerkalo Nedeli – Mirror of the week*. Retrieved from http://gazeta.zn.ua/POLITICS/bolshoy_sosed_opredelilsya_chno_ukraine_delat_dalshe.html [in Russian].